

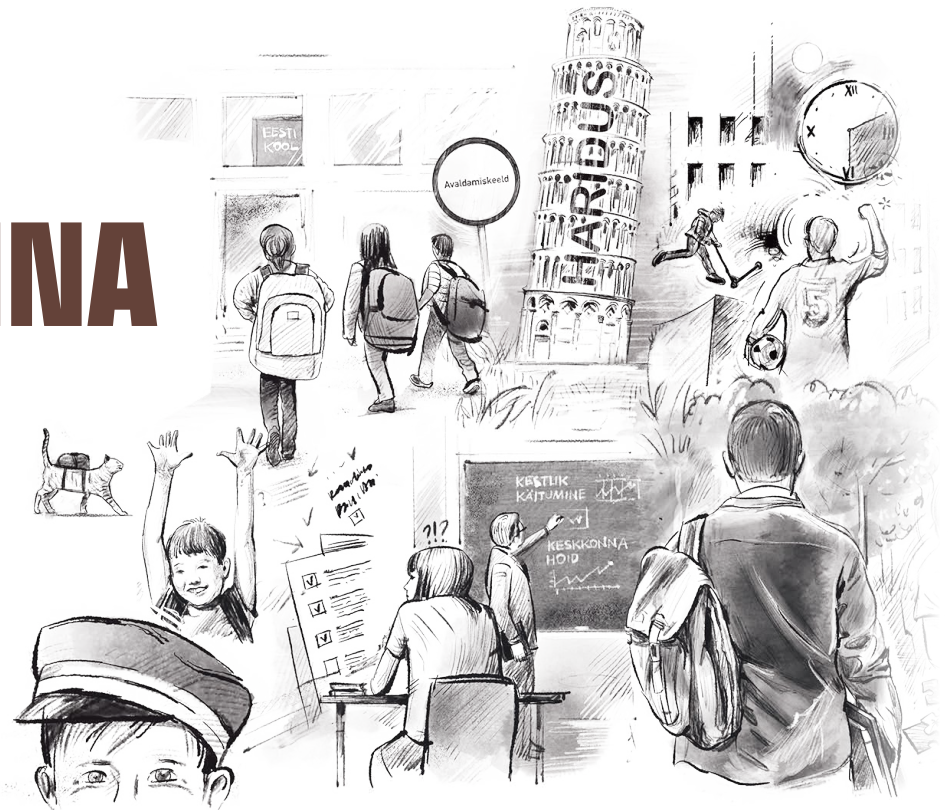
HARIDUS ÜHISKONNA PEEGLIS

www.2026.inimareng.ee

KOOGU Eesti
Koostöö
Kogu

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Eesti haridus on maailmas tunnustatud, kuid süvenev ebavõrdsus ohustab meie edulugu. Hariduslõhe kulgeb nii laste kui ka põlvkondade vahel ning ulatub tervisesse, tööturule, õigussüsteemi ja peresuhetesse. Lapsed, kes jäävad koolis nähtamatuks, ilmuvad hiljem haiglaajärjekordadesse, politseistatistikasse ja toimetulekutoetuste registritesse.

Rahvusvahelised pingeread – olgu PISA või inimarengu indeks – annavad meile välise peegelpildi, kuid ei ava sisemisi väljakutseid. Kool ei saa olla kogu ühiskonna raviasutus, eriti arvestades

kohustuste seljakotti, mida ta juba kannab. Iga uus nõue tuleb mõne teise arvelt, mida pole julgetud maha võtta.

Eesti hariduse suurim kitsaskoht on õpilaste vähenenud õpirõõm ja kehvaim tervis ning õpetajate ja koolijuhtide kurnatus.

Me oleme koormanud haridussüsteemi ülesannetega, mida ta ei suuda täita, ja selle hinnaks on süvenev ebavõrdsus. Kui me ei loo hingamisruumi julgete valikute ja lahutamistehete tegemiseks, murdub süsteem surve all.

PEAMISED VÄLJAKUTSED

Ebavõrdsus kasvab. Vanemate sissetulek on üha tugevamalt seotud laste õpitulemustega. Eriti teravalt avaldub see Tallinnas: koolides, kus õpib rohkem sotsiaaltoetusi saavate perede lapsi, on tulemused kehvemad. 28% Eesti peredest kasutab eraõpetajaid – vanemad on sunnitud oma taskust korvama koolisüsteemi puudujääke.

Hariduslik ebavõrdsus peegeldub terves elukaares. Põhiharidusega mees elab tervena

keskmiselt 11 aastat vähem kui kõrgharidusega mees. Haridustase määrab Eestis üha enam, kui kaua ja kui tervelt inimene elab.

Huviharidus ei jõua nendeni, kes seda enim vajavad. Politsei andmetel on noorte jaoks kõige riskantsem aeg koolipäeviti kell 14–20 kui vanemad on tööl ja lapsed järelevalveta. Just sel ajal pannakse alaealiste poolt toime enim õigusrikkumisi. See on ühtlasi huvihariduse ajaaken. Ometi osaleb

16–19-aastastest noortest huvihariduses vaid veerand.

Eestlastel on suur haridustahe, kuid me ei oska seda piisavalt vääridada. Iga lisanduv haridusaasta kasvatab Eestis palka keskmiselt vaid 6%, samas kui paljudes teistes riikides on see 8–10%, mistõttu ei kajastu kõrge haridustase

samavõrd inimeste majanduslikus heaolus ega tervises. Haridustahe kipub elu jooksul jahtuma: täiskasvanuõppes osalevad peamiselt kõrgharitud naised, samal ajal kui madalama haridustasemega, vanemaelised ja mehed – need, kelle oskused kiiremini vananevad – jäävad pigem kõrvale. Õpivad need, õppima jõuavad peamiselt need, kelle oskused on niigi tugevad.

PROBLEEMIDE PEAMISED PÕHJUSED

Teadmine on olemas, aga ei jõua tegudeni.

Eestis on kümne aastaga valminud vähemalt 420 000 lehekülge haridusanalüüse – virna kõrgus ulatuks Pika Hermannini tornini. Probleem pole teadmiste puuduses, vaid selles, et vastutus hajub osapoolte vahel ning uuringust saab lahenduse asendaja, mitte algataja. Eestis pole ühtset andmebaasi, kust oleks võimalik kiiresti teada, mida on juba uuritud. Teadmine on killustunud ministeeriumide, ülikoolide ja uuringufirmade kodulehtedele. Nii tekib paradoks: me kordame uuringuid, sest me ei tea, et need on juba tehtud.

Institutsionaalne amneesia.

Kui ametnik lahkub, kaob koos temaga teadmus. Uus inimene alustab nullist ja tellib uuringuid, mis on juba valminud. Haridusmaastikku ilmestab vastutuse hajumine – kollektiivne vastutus muutub paratamatult kollektiivseks vastutamatuseks.

E-riigi potentsiaal on hariduses kasutamata.

Meie andmetaristu on maailmatasemel, kuid hariduses alarakendatud. Andmekaitsetõkked ja vähene andmetarkus takistavad varast märkamist ja õigeaegset sekkumist. Hariduskulude valdkonnas puudub andmepõhine juhtimine – kulutame haridusele 6% SKT-st, kuid ei oska öelda, kuhu see raha tegelikult läheb.

ETTEPANEKUD EDASILIIKUMISEKS

Poliitikakujundajatele

- **Olemasolevate teadmiste rakendamine.** Ühtne andmebaas aitaks näha, mida on juba uuritud, hoiaks ära kordused ja looks aluse teadmiste tegelikuks kasutamiseks. Enne uue uuringu tellimist peab olema kohustus kontrollida, kas sama teema on juba uuritud ja millised järeldused on rakendamata.
- **E-riigi võimekuse rakendamine hariduses.** Islandi eeskujul loodav laste ja noorte heaolu töölaud võimaldaks varast märkamist ja õigeaegset sekkumist kuni kohaliku omavalitsuse tasandini. Andmepõhine ennetus on pikas vaates oluliselt odavam kui hilisem sekkumine.
- **Tervislik lahutamistehe hariduses.** Olulisem sellest, mida veel teha on otsustada, mida enam mitte teha. Enne iga uue kohustuse lisamist tasub küsida, millest saaks loobuda. Üks olulisemaid investeeringuid oleks anda õpetajatele aega suhete loomiseks.

Kohalikele omavalitsustele

- **Huvihariduse kättesaadavuse parandamine.** Eriti oluline on jõuda 16–19-aastaste ning

majanduslikult vähem kindlustatud perede lasteni. Kvaliteetne huviharidus on üks tõhusamaid ennetusmeetmeid, mis tasub end ühiskonnale mitme(kümne)kordselt ära.

- **Riigieksami ainete õpetajaid saab motiveerida töötasu diferentseerimise kaudu.** Kui riik seab matemaatika, eesti keele ja võõrkeelee kooli lõpueksamiteks, peab ta tagama, et nendes ainetes oleks igas koolis parim õpetaja – see eeldab konkurentsivõimelist tasu ja kvaliteetset konkurentsi ametikohtadele.

Erasektorile

- **Panus õpetajate järelkasvu.** Heategevusfondid, mis aitaksid katta vahe kriitiliselt puudu olevate õpetajate (nt matemaatika) riikliku palga ja turul konkurentsivõimelise tasu vahel, on mujal maailmas end õigustanud. Eesmärgiga viia õpetajate palk vähemalt turu keskmisele tasemele erialadel, kus järelkasv on katkemas.
- **Koolijuhtide sihipärane tunnustamine keerulises kontekstis.** Luua erasektori toel tunnustus- või toetusmudel koolijuhtidele, kes juhivad keerulise taustaga koole tulemuslikult ja suudavad hoida õpetajaid ning õpilasi süsteemis.

